

[Mgr. Ladislava Zemánková: Dobré jméno a postavení knihoven je třeba systematicky udržovat \[1\]](#)

Autor:

- [JANSOVÁ, Linda](#) [2], [ZEMÁNKOVÁ, Ladislava](#) [3]

Číslo:

- [2018, ročník 27, číslo 4](#) [4]

Rubrika:

- [Rozhovor](#) [5]

Klíčová slova:

- [regionální funkce](#) [6], [statistiky](#) [7], [Zemánková, Ladislava](#) [8]

Jak na svou knihovnickou kariéru, která začala na Chebsku a vyvrcholila v Národní knihovně v Praze, vzpomíná Mgr. Ladislava Zemánková? K čemu všemu mohou být užitečné statistické údaje? Jak by knihovny měly komunikovat s veřejnou správou? Odpovědi na tyto, ale i další otázky přináší následující rozhovor.

Začátek Vaší knihovnické kariéry je neoddělitelně spjat s Chebskem, především s knihovnou v Plesné. Co Vám z této doby nejvíce utkvělo v paměti?

Nejprve bych chtěla předeslat, že jsem knihovnictví neplánovala jako svou profesi a už vůbec ne jako profesi celoživotní. V té době ale bylo nutné mít zaměstnání, a tak jsem zvolila volné místo v knihovně. Bylo z toho více než 40 let, převážně radostných.

Vzpomenu-li na své začátky v Plesné, jako první se mi zpravidla vybaví vlastní radostné překvapení, že si lidé (čtenáři) mají vůli s knihovníkem povídat, a to nejen o knihách. Lidé nejrůznějších profesí, postavení a vzdělání. Zda to byla důvěra v knihovníka, kterou vybudovali mí předchůdci, obecně očekávaná vlastnost a schopnost knihovníka diskutovat a naslouchat nebo prostá potřeba čtenářů sdílet pocity, myšlenky, názory? Potřeba „s někým to probrat“? V každém případě to pro mne byl silný, motivující moment.

Další vzpomínka je ekonomického rázu. Chcete-li kalkulačku, gramofon či dokonce magnetofon pro nejrůznější akce, kupte si, ale ušetřete si z peněz, které máte k dispozici na provoz. Nebylo to lehké neohrozit limit na nákup knih a periodik.

Další okruh vzpomínek je z oblasti metodiky. Váže se k obsluhovaným knihovnám. Tehdy jsme jim říkali přidružené a bylo jich 14, resp. 15 včetně regulární pobočky naší střediskové knihovny.

Měli jsme knihovníky, kteří se vrhali na přenosky se soubory, zda jim vezeme to, co si objednali (telefonicky či písemně), zda jim vezeme tiskopisy a nějaké to překvapení (v podobě plakátu, textu besedy nebo nového čísla časopisu Čtenář), ale i ty, které jsme mnohdy marně hledali a ani návštěva u starosty (tehdy předsedy MNV) nepomohla.

A ještě jedna vzpomínka, totiž na příšernou trému, ba čirou hrůzu, kterou jsem zažívala před prvním vystoupením na veřejnosti s referencí o knihovně a jejích službách, výsledcích i plánech.

Pak jste pracovala v metodickém oddělení Státní vědecké knihovny v Hradci Králové. Proč jste se po několika letech rozhodla k přesunu do Prahy? V čem se lišila práce, kterou jste vykonávala v Hradci, od té v Praze?

Rozhodování bylo těžké a důvod prozaický – následování manžela. Tak to označoval Zákoník práce. Přesněji řečeno následovala jsem i dceru. S východočeskými knihovnicí jsem se loučila s přetěžkým srdcem. Bylo to na jaře roku 1989. Nejdříve jsem nastoupila do Ústřední knihovny Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy. Ale protože se mi po veřejných knihovnách a jejich lidech opravdu stýskalo, stala jsem se, oproti původnímu záměru, zaměstnancem dnešní Národní knihovny, přesněji metodického pracoviště. Již ani přesně nevím, jak se tehdy odbor, resp. oddělení jmenovalo. V rychlém sledu se měnila jak organizační struktura Národní knihovny, tak struktura a názvy jednotlivých útvarů. To se týkalo i původního Sektoru výzkumu a metodiky knihovnictví (SVMK), dnes známého pod jménem Knihovnický institut s referátem pro analýzu a koordinaci VKIS.

V čem se lišila práce v Hradci od té v Praze? Hodně jsem o odpovědi přemýšlela. Metodická práce kdekoliv se dost podobá. V Praze, tedy v Národní knihovně, je více teoretická, koncepční s obecnějším dosahem. V Hradci i ve všech knihovnách krajů je značně konkrétnější, osobnější. Má první léta v Národní knihovně utíkala ve znamení zásadních změn ve společnosti, a tudíž i v životě knihoven. To určovalo úkoly, jimiž jsme se zabývali, které jsme řešili. Zásadní změny v legislativě, které logicky doléhaly i na knihovny, mnohdy i na jejich holou existenci (státoprávní uspořádání, pravomoci i povinnosti obcí, krajů, hospodářské a ekonomické zákony, pracovní právní otázky atd.). Rozpadla se jednotná soustava knihoven, sítě knihoven, řadě knihoven hrozilo zrušení, v lepším případě změny funkcí. To vše vyžadovalo maximální nasazení. A konkrétně? Jen namátkou: transformace okresních systému veřejných, potažmo okresních knihoven, jejich převod pod města, ohrožení dobře fungujících okresních a střediskových systémů, zrušení krajů a následný převod vědeckých knihoven pod stát, po znovuoustavení krajů, návrat (ve čtyřech případech převod) těchto knihoven k příslušnému zřizovateli (tj. kraji). Vznikaly nové koncepce, jejichž zpracování předcházely analýzy a návrhy. Příprava nového (již třetího!) knihovního zákona. To vše vůbec neprobíhalo hladce, jak by se mohlo nyní zdát, ale za intenzivní, aktivní účasti knihovniců. Setkala jsem se tehdy s celou řadou knihovnických celebrit, a to při horečné práci. Bez jejich aktivní intervence jako odborníků by nebylo mnohé vyřešeno tak, jak se to povedlo. S odstupem času hodnotím výsledek jako velmi dobrý. Mnohé jsem se od zmíněných již knihovnických špiček naučila a jsem za takovou příležitost vděčna.

Krajská metodika je více osobní, založena na osobních vztazích, na znalosti konkrétních knihoven, jejich výsledků i podmínek. Úspěšnost krajské metodiky stojí na osobní znalosti místa, tradic, historie tamní komunity a celé společnosti, na osobních vztazích s knihovnicí a představiteli veřejné správy. Konkrétní implementace a realizace nového vyžaduje od krajského metodika schopnost jasného, srozumitelného vysvětlování a přesvědčování. Především pak trpělivost.

Po značnou část profesního života jste se věnovala statistikám v knihovnictví. Ty se dají použít různě, například i k argumentaci a prosazení nejrůznějších změn. Vzpomenete si na nějaký příklad (nebo i příklady), kdy zjištěné statistické údaje přispěly k reálným změnám ve prospěch knihoven?

Mohu hned navázat na předchozí věty. Pro vyjednávání s legislativci, zřizovateli i knihovnicí musíte pro úspěšnost jednání předložit v podkladech i číselná vyjádření výsledků knihoven, analýz a z nich vzešlých návrhů. Např. projekt regionálních funkcí se podařilo prosadit právě i díky podkladům zpracovaným i s přispěním statistických výsledků (v důvodové zprávě, na základě jednak průzkumu, jednak z ročních statistických výsledků).

Národní knihovna byla často knihovnicí nebo zřizovateli požádána o stanovisko k záměru zrušit nebo alespoň omezit některé stávající funkce knihoven, k záměru snížit počty pracovníků, ale i k projektu rekonstrukce objektu knihovny, k zásadnímu snížení ročního rozpočtu atd. Součástí každého písemně zpracovaného stanoviska jsou číselná vyjádření, komparace a grafy zpracovávané právě ze statistických údajů.

Nechci jmenovat žádné konkrétní příklady, bylo jich opravdu mnoho. A jejich úspěšnost? Někdy se

podařilo, někdy ne. Mnohdy až po uplynutí několika let. Doufám ale, že těch úspěšnějších bylo více.

Pomocí statistických výsledků bylo možné prosadit projekty typu Benchmarking knihoven, dosáhnout schválení resortních standardů a především jejich průběžného uplatňování knihovnický a zřizovateli při zlepšování služeb knihoven a podmínek, za kterých jsou tyto služby poskytovány.

Další oblastí, kterou jste se zabývala, je metodika, především ve vztahu k veřejným knihovnám. Co pokládáte za největší úspěch, kterého se Vám podařilo dosáhnout?

Při své práci jsem naštěstí nikdy nebyla natolik osamocena, a tak ani úspěšný výsledek nemohu přičítat jen sama sobě. Vždy jsem pracovala s někým společně, v týmu. Proto nemohu a nechci mluvit jen o svém úspěchu.

Za velký a stěžejní úspěch všech zúčastněných považuji zachování principů střediskových systémů a okresních systémů v novém legislativním rámci, s novými metodami, a zachování finančních prostředků na jejich fungování. Tedy formulování konkrétních zásad a podob regionálních funkcí, schválení knihovního zákona a v neposlední řadě návyk průběžné a stálé (jak pevně doufám) kultivace statistického výkaznictví, schopnost domluvy a následné sebekázně knihovníků při respektování jednotnosti výkladu definic. (A zde pozor, jedno u mě neobvyklé připomenutí: statistické výkaznictví není vůbec dobrovolnou činností, ale povinností ze zákona!). Dobrý vztah ke statistice, pravdivé a správné údaje jsou nenahraditelnými pomocníky.

Léta jste se věnovala také regionálním funkcím knihoven a připravovala o nich obsáhlou roční zprávu. Jaké jsou podle Vás v tomto směru hlavní rozdíly mezi regiony? Co způsobuje, že knihovny jsou v různých regionech podporovány (a financovány) různě? Může na to podle Vás mít určitý vliv i míra aktivní komunikace (lobbování) s orgány veřejné správy ze strany samotných knihoven?

Způsob a výše financování jak jednotlivých knihoven, tak regionálních funkcí v krajských systémech je závislá na mnoha faktorech a význam jejich vlivu se v průběhu času mění. Během let jsem se dobrala k závěru, že při vyjednávání o financování musí být vůle na obou stranách a vzájemný respekt.

Důležitou roli hraje i tradice v postavení knihoven a jejich služeb v rámci celého kulturního života místa, regionu. Dobré jméno a postavení knihoven je třeba systematicky udržovat, pěstovat, připomínat. Ptáte se čím, jak? Službami a komunikací nejen s členy orgánů veřejné správy, ale i s celou veřejností. Je to nikdy nekončící úsilí, běh na dlouhou trať, léta trvající snaha o perfektní a moderní služby a jejich zveřejňování. Avšak získané postavení, od něhož se i financování významnou měrou odvíjí, lze pozbyt velmi rychle a lehce. Bohužel občas i změnou zvolených orgánů. To ale znamená, že knihovníci musí komunikovat, lobbovat a komplexně propagovat své služby nepřetržitě a všude, tedy jako nedílnou součást své rutinní, každodenní práce. Při schvalování rozpočtu je výše financování knihovny, knihoven a regionálních funkcí plně v rukou zastupitelstev. Ti pak rozhodují na základě povědomí, osobní zkušenosti, aktuální informovanosti o knihovně, knihovnách a regionálních funkcích. A právě to zas mohou a měly by knihovníci i svým lobbováním silně ovlivnit. Připomínám ale nezbytnost osobního kontaktu, respektu a vůle obou stran.

Co se v komunikaci knihoven s veřejnou správou nejvíce osvědčuje? Jakou roli by vlastně měla hrát krajská knihovna? A jakou krajská?

Osobní jednání, setkávání s členy zastupitelstev krajských i místních, a to vždy, když to je možné, včetně pozvánek na jednání a semináře knihoven. Účast představitelů veřejné správy (v našem případě zřizovatelů) je vysoce přínosnou formou. Krajská metodika by měla (a také tak činí) zajistit propagaci v tisku, snažit se o zapojení zastupitelů veřejné správy do nejrůznějších akcí knihoven, kladné příklady zveřejnit tiskem, regionálními vysíláními TV atd. Krajská knihovna by měla mít takového metodika, který je tím, kdo je ochoten a schopen poradit nebo nasměrovat, zprostředkovat kontakty na specialisty podle konkrétní otázky nebo problému. Měl by dosáhnout i toho, že je aktivně zván k vyjádření stanoviska k nejrůznějším záměrům zřizovatelů. Krajský metodik by se ideálně měl znát s metodiky i specialisty z pověřených knihoven a alespoň aktivními knihovnickými obsluhovanými knihoven. Ti jsou mezistupněm a účinným pomocníkem na cestě k seznámení a spolupráci s orgány

veřejné správy.

Říká se, že nejtěžší disciplínou je pro knihovníky spolupráce. Daří se podle Vás knihovníkům (a tedy i knihovnám) mezi sebou lépe spolupracovat než dříve? Stále více se ke komunikaci používají digitální technologie, ale klíčovou úlohu hraje jistě i nyní lidský faktor...

Využívání všech dostupných (možných i nemožných) technologií neuvěřitelným způsobem posunulo možnosti spolupráce, společné práce! Urychlilo, ušetřilo čas (byť jej musíme věnovat i poznávání všech těchto technických možností a jejich alespoň dílčímu ovládnutí), znásobilo využití výsledků práce, nápadů a myšlenek jednotlivých knihovníků. Jen pouhé elektronické konference: vhod' dotaz, prosbu a reakce jsou rychlé, pestré, obsáhlé, neuvěřitelně kreativní. Nezměrně napomáhají při řešení problémů a témat týkajících se většího počtu knihoven či celých systémů. Lze sdílet, aktivně navrhopvat a pozměňovat, připomínkovat, sledovat konference a semináře v jiných místech, krajích i na jiných kontinentech. Ano, spolupracujeme více a efektivněji. A přesto...

Co je ale nejtěžší na spolupráci? Domluvit se, znát se, důvěřovat si a respektovat. Ano, právě lidský faktor. Jednak osobní vztahy jsou prioritní, a to na půdě jedné knihovny, jednoho regionu, několika regionů či celé země (i Země). Vedle určité odvahy je velkým problémem čas knihovníků. Toho se nám nedostává! I proto se mnohdy nemůžeme zúčastnit, přispět svým názorem či prací na nějakém úkolu. Občas slýchám i názor, že málokdo chce něco opravdu dělat. Kladu si několik otázek: Nenasadili jsme příliš velké tempo? Neklademe si příliš mnoho úkolů a cílů? Dovedeme se zavázat reálně vzhledem k svým možnostem a času? Těch, kterým spolupráce nic neříká, těch co se „jen vezou“ je, alespoň doufám, mezi členy SKIP minimálně. Nejhorší je podle mého soudu nedostatek času a možná i ostych nebo přílišná skromnost, ale i současný (zdůrazňuji, že legitimní) trend - obava z přepracování, únavy, vyhoření.

Od tématu spolupráce je již jenom krůček ke SKIP, jehož individuální členkou jste již od roku 1990. Zároveň jste byla díky své práci v Knihovnickém institutu dlouhodobě v kontaktu s řadou - především veřejných - knihoven. Dovedla byste porovnat, jak knihovníci (a tedy i knihovny) vnímali roli SKIP na začátku 90. let a jak později?

To pro mne bude asi nejtěžší otázka. Domnívám se, že na začátku 90. let se lidé hlásili ke SKIPu, aby tím projevili svou sounáležitost s původními členy, resp. s jejich myšlenkami, úsilím a snahami. A také proto, aby mohli přispět a projevit se i mimo rámec vlastního zaměstnaneckého postavení. Vnímali SKIP jako jednu z vlivných společenských autorit (tou je i dnes). Chtěli přispět svými možnostmi k práci nebo alespoň morální podpoře myšlenek a projektů, které měly ovlivnit - a také ovlivnily - postavení knihoven v oblasti celospolečenské.

Ne vždy to měli všichni členové jednoduché. Na své spolkové aktivity si brali dovolenou či jinak doháněli své úkoly jako zaměstnanci. Řekla bych, že v současnosti je postavení spolku ukotvenější v chápání jeho významu. Svou autoritu osvědčil a dále osvědčuje nejen na úrovni celospolečenské, ale i regionální a oborové.

Vedle členství v mezinárodních a národních organizacích je podle mého názoru úspěšný i v oblasti vzdělávání knihovnické veřejnosti. Organizuje semináře a jiné vzdělávací formy s aktuálními tématy a lákavým obsahem. Oznámení mnohých akcí ve mně vyvolá myšlenku: to by mne lákalo, to bude zajímavé! To předjímá či alespoň podporuje nastolené cíle oboru.

Zapomenout nesmím ani na zájmové aktivity a rekreační příležitosti. Např. Klub tvořivých knihovníků, Klub dětských knihoven, nejrůznější exkurze, zájezdy a cesty.

Co se podle Vás ve SKIP daří a co naopak méně? Jinými slovy na co by se podle Vás SKIP měl více zaměřit?

Co se daří? Reprezentovat na mezinárodní úrovni, lobbovat za knihovníky a knihovny na úrovni celorepublikové, v krajích a menších regionech, v místech. Velmi dobře si vede v oblasti vzdělávání členů i nečlenů. Vzrostla podpora nejen zahraničních stáží, ale i příspěvků pro zájemce na semináře a nejrůznější kurzy, a to i na regionální úrovni. Úspěšná je spolupráce s dalšími organizacemi

a institucemi, což zas podporuje růst autority knihoven ve společnosti. S železnou pravidelností se objevuje potřeba rozšiřovat členskou základnu a zvyšovat členské příspěvky. Zde jsem trochu skeptikem, možná i oponentem. Celou dobu mne mrzí, že my sami, individuální členové, se děsíme jakéhokoliv zvýšení členských příspěvků. Přitom každý spolek potřebuje nutně ke svým aktivitám finanční prostředky (ať se nám to líbí nebo ne). Přitom výše příspěvků je spíše symbolická. Porovnávejme jejich výši s hodnotou, kterou za to získáváme (nebo můžeme získat) s výší cen čehokoliv jiného (a příslušného zisku). Např. výše ročního členského příspěvku SKIP: cena vstupenky na jakoukoliv jednorázovou akci (lhostejno zda kulturní, sportovní či vzdělávací) pořádanou kýmkoliv pro zájemce z řad veřejnosti. Úmyslně se nezmiňuji o příspěvcích institucionálních členů. Zde jsou asi důvody jiné, a to nejen podle rozpočtových pravidel.

Kterých aktivit SKIP se nejraději účastníte dnes?

Dnes se samozřejmě nejraději účastním zájmových aktivit. Těch v rámci regionální organizace: exkurzí, literárních a historických vycházek, komentovaných výstav, divadelních představení. Tolik jsem se bláhově těšila na volný čas v důchodu! Velmi mne těší a povzbuzuje účast na akci Co venkovské knihovny umějí a mohou, na setkávání seniorů (tam je ale zájem velký, resp. je převis zájemců), možná by nebylo od věci vzít si příklad z východočeské organizace SKIP, ve které jsou knihovničtí senioři velmi aktivní a pořádají řadu akcí.

Kdybyste měla v několika větech nalákat knihovníka, který zatím není členem SKIP, aby se členem stal, které věty byste použila?

Staň se členem největšího a nejsilnějšího spolku knihovníků, zastupuje tvé zájmy.

Chceš se setkávat s kolegy z oboru, získávat i aktuální mimopracovní informace, včetně těch drahocenných neoficiálních?

Chceš se účastnit vzdělávacích akcí mimo institucionální linii?

Potřebuješ získat příspěvek na stáž do jiné knihovny?

Hledáš kolegy s obdobnými kulturními zájmy i možnost účastnit se mimořádných akcí?

Chceš navštívit spolu s kolegy zajímavé knihovny v ČR i zahraničí?

Cítíš potřebu přispět svými schopnostmi k řešení problémů, projektů a návrhů?

Zde je velká společnost lidí obdobných zájmů, jako máš ty, přátelsky a vstřícně naladěných, otevřených ve svých názorech, připravených diskutovat o nich, ochotných poradit.

Je o Vás známo, že se ráda věnujete svým vnoučatům. Navštěvujete s nimi také knihovnu (či dokonce knihovny)? A pokud ano, co se jim tam nejvíce líbí?

Jsou čtenáři knihovny, samozřejmě. Ale návštěva je věcí jejich rodičů, dnes již jich samotných. Jen několikrát jsem s nimi byla v knihovně i já, ale jen jako doprovod. To při akutní potřebě něco zjistit, něco si půjčit nebo také dodržet výpůjční lhůtu. Oni se orientují a vědí, na koho se v knihovně obrátit. Nejvíce se jim líbí chodit do knihovny se školou (dříve s družinou) na nějakou akci.

Klasická otázka na závěr - co právě čtete? A čtete onen titul na obrazovce (ať už čtečky či jiného zařízení), nebo v papírové podobě?

Tu trošku času navíc věnuji četbě většinou beletrie a řádně si to užívám. Musím ale přiznat, že na zásobu „na důchod“, kterou jsem si léta připravovala, dosud nedošlo. Nacházím v současné vycházející literatuře hodně zajímavého. Nyní čtu Mendozovy *Nesvaté svaté*. Trochu mne zklamal další titul Eleny Ferrante *Tíživá láska*. Možná také proto, že je to velmi stísnující četba a já zrovna potřebovala něco jiného. Zpětně jsem objevila tvorbu blogerů vycházející knižně, např. Fredrika Backmana a Jenny Lawsonové. Mám i knihy, v nichž si průběžně listuji, např. v titulech Petera Wohllebena. Když na mne sednou vzpomínky nebo „nemám co číst“, otevřu Literárního průvodce

našeho kolegy Jana Pěty. Listuji, až narazím na něco nebo někoho a jdu si počíst tam. To je zaručená studnice, kde si vždy vyberu. Ani já se neomezuji pouze na beletrii. Např. mne zaujal Radkin Honzák a jeho dílo *Všichni žijeme v blázinci*. Z tohoto výčtu je zřejmé, že v současnosti čtu téměř výhradně papírové knihy. Z monitoru počítače nebo z mobilu čtu zprávy nebo odborné časopisy a stati.

Papírová kniha – to je počtení, kulturní nebo jinak zajímavý zážitek. Monitor – toť prostředek k informování, zprávám a jakémusi rámcovému sebezpředvzdělávání, nalezení témat...

Děkuji za rozhovor!

URL zdroje: <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/prohlizet-cisla/2018-rocnik-27-cislo-4/mgr-ladislava-zemankova-dobre-jmeno-postaveni>

Odkazy

- [1] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/prohlizet-cisla/2018-rocnik-27-cislo-4/mgr-ladislava-zemankova-dobre-jmeno-postaveni>
- [2] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/autori/jansova-linda>
- [3] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/autori/zemankova-ladislava>
- [4] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/prohlizet-cisla/2018-rocnik-27-cislo-4>
- [5] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/rubriky/rozhovor>
- [6] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/klicova-slova/regionalni-funkce>
- [7] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/klicova-slova/statistiky>
- [8] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/klicova-slova/zemankova-ladislava>